

AGNIESZKA REGULSKA
WIKTORIA ŚLUSARCZYK

OBRAZ MAŁŻEŃSTWA I RODZINY W OPINII DOROSŁYCH DZIECI ROZWIEDZIONYCH RODZICÓW

Rozwód należy do najtrudniejszych zdarzeń w życiu człowieka, gdyż wiąże się zazwyczaj z wieloma etapami kryzysów i konfliktów w małżeństwie, rozgrywających się na wielu płaszczyznach życia, co zaburza funkcjonowanie całej rodziny. W związku z tym rozwód małżonków niesie ze sobą konsekwencje dla wszystkich członków wspólnoty domowej, a zwłaszcza dzieci, które tracą najkorzystniejsze środowisko dla swego rozwoju i wychowania – pełną i prawidłowo funkcjonującą rodzinę. Wśród negatywnych skutków rozpadu małżeństwa należy wymienić przede wszystkim deprivację podstawowych potrzeb psychicznych człowieka, zarówno dorosłego, jak i dziecka, m.in. zachwianie poczucia bezpieczeństwa i stabilności, miłości i przynależności. Ponadto przeżycia związane z rozwodem rodziców doprowadzają do stresu i traum, których następstwa mogą być doświadczane przez całe dalsze życie. Sytuacja ta oddziałuje na psychikę dziecka i zazwyczaj wpływa niekorzystnie nie tylko na jego teraźniejsze, lecz także na dorosłe życie. Doświadczenie rozwodu rodziców kształtuje u młodego człowieka określony obraz małżeństwa i rodziny oraz podejście do zawierania związku.

Dr hab. AGNIESZKA REGULSKA, prof. UKSW – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Studiów nad Rodziną; adres do korespondencji: ul. Wóycickiego 1/3, 01-938 Warszawa; e-mail: a.regulska@uksw.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0988-8339>.

Mgr WIKTORIA ŚLUSARCZYK – absolwentka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydziału Studiów nad Rodziną; e-mail: wiktorynka.pl@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9886-7792>.

Artykuł przedstawia wybrane wyniki badań, których celem ogólnym było poznanie obrazu małżeństwa i rodziny z perspektywy dorosłych dzieci pochodzących z rodzin rozwiedzionych. Pozwala to na weryfikację stosunku dorosłych dzieci rozwiedzionych rodziców do tego, jak doświadczona w dzieciństwie sytuacja rozvodu mamy i taty wpłynęła na postrzeganie przez nich rodziny i małżeństwa w ich konstytutywnych cechach (m.in. nierozzerwalność, monogamiczność), a także ich podejście do rozwodów.

1. SYTUACJA ROZWODOWA I JEJ WPŁYW NA DZIECKO

Narastający kryzys w relacji męża i żony oraz brak porozumienia między nimi często skutkuje podjęciem decyzji o rozwiązaniu małżeństwa. Sytuacja rozvodu jest zjawiskiem, które objawia problem całego systemu rodzinnego. Zmienia ona bowiem dotychczasowe funkcjonowanie rodziny, relacji między jej członkami, wpływa na zdrowie psychiczne małżonków, obciąża emocjonalnie, oddziałuje też na życie zawodowe i społeczne, co w konsekwencji odbija się także na dzieciach. Ze względu na wielowymiarowość i wieloaspektowość rozvodu jest on przedmiotem analizy wielu dziedzin naukowych (Lewicka, 2021).

Rozwód jest pojęciem z obszaru prawnego, rozumianym jako rozbitcie i dezorganizacja środowiska rodzinnego oraz jako rozwiązanie związku małżeńskiego przez sąd na wniosek jednego lub obojga małżonków. Przesłanką do rozwiązania małżeństwa jest trwały i zupełny rozkład pożycia małżeńskiego. Polskie prawo rodzinne chroni trwałość małżeństwa i rodziny, jednak dopuszcza możliwość rozvodu ze względu na dobro rodziny i dobro dzieci. Sąd, kierując się dobrem dziecka, bada sytuację, w jakiej się ono znajduje i jak jego sytuacja może wyglądać po rozwodzie rodziców, oraz dokonuje najlepszego dla niego wyboru. Podczas procesu rozwodowego rodzice porozumiewają się w kwestiach sprawowania władzy rodzicielskiej, kontaktów dziecka z drugim rodzicem, spraw finansowych i codziennych. Gdy jednak nie są w stanie tego zrobić, rozstrzyga o tym sąd. Rozwód prawny jest ostatnim etapem procesu rozwodowego, a unieważnione przez sąd małżeństwo przestaje istnieć (Matyjas, 2017).

W literaturze pedagogicznej rozwód jest postrzegany jako dysfunkcja systemu rodzinnego, a rodzinę rozbitą zalicza się do kategorii niepełnych. Rozwód nie jest problemem dotyczącym jedynie samych małżonków, ale wpływa także na potomstwo, dziadków, dalszych członków rodziny oraz więzi społeczne (Dudak, 2006). Okres okołorozwodowy jest związany z postępującym rozbitciem więzi emocjonalnych w rodzinie i wiąże się zazwyczaj z wieloma traumatycznymi przeżyciami. Proces rozwodowy jest przyczyną negatywnych zmian w środowisku rodzinnym

i uczestniczących w nim osób, zwłaszcza dzieci. Dotychczasowe zasady funkcjonowania, styl życia i układ ról zmieniają się. Wewnętrzna harmonia rodzinna ulega zaburzeniu, a życie ulega dezorganizacji. Zanika także więź między członkami rodziny, a rodzina pełna staje się niepełną (Dudziak, 2012).

Rozwodzący się małżonkowie doświadczają wielu negatywnych uczuć i emocji: rozczarowania, wrogości, żalu, złości, poczucia krzywdy, straty, odrzucenia czy osamotnienia (Jarzyna i Budzik, 2008). Mogą one wywołać depresję, nerwice, zaburzenia nastroju, schorzenia fizyczne, a nawet doprowadzić do prób targnięcia się na swoje życie (Sala-Suszyńska i Brudzińska, 2022). Co więcej, trudne emocje mogą rzutować na postawy rodzica względem dziecka oraz zaspokajanie jego potrzeb. Rodzice, którzy całą swoją uwagę koncentrują na batalii rozwodowej, nie są w stanie być oparciem dla dziecka, które również bardzo mocno przeżywa sytuację rozstania. Ponadto nieobecność któregoś z rodziców negatywnie wpływa na sprawowanie funkcji wychowawczej i socjalizacyjnej (Stankowska, 2020).

Dziecko w obliczu rozstania mamy i taty mierzy się z wieloma trudnymi zmianami w swym życiu, a także może doświadczać skrajnych emocji i przeżyć. Badania nad rozwodami ukazują wiele negatywnych ich skutków dla dzieci, zwłaszcza wskazują na: powstanie traumy wpływającej na przyszłość i funkcjonowanie w społeczeństwie; pojawienie się negatywnych myśli na temat świata, w którym dziecko czuje się zagrożone i opuszczone; samoobwinianie się dziecka; odczucie odrzucenia przez rodzica, który się wyprowadził; głębokie rany w psychice, które trudno uleczyć; przeżywanie traumy związanej ze spotkaniami dziecka z nieobecnym na co dzień rodzicem; przechodzenie dziecka w rolę osoby dorosłej i przejmowanie obowiązków rodziców; niezaspokajanie bądź całkowita utrata podstawowych potrzeb, tj. potrzeby bezpieczeństwa, miłości, przynależności i szacunku (Sokołowska, 2013; Cywińska, 2021). Dzieci z rodzin rozbitych przejawiają większe problemy emocjonalne niż ich rówieśnicy, są bardziej skłonne do popadania w depresję, ujawniają większą agresję wobec osób dorosłych i nauczycieli w szkole oraz mają problemy w nauce (Wolchik i in., 2002). Co więcej, Jadwiga Izdebska (2004) opisuje negatywny wpływ rozvodu rodziców na relacje dzieci z rówieśnikami. Dzieci z rodzin niepełnych są traktowane inaczej przez rówieśników, a nadto muszą mierzyć się ze wstydem i upokorzeniem oraz rozmowami za plecami. Natomiast z badań Henryka Cudaka (2010), który skupił się na emocjonalnych następstwach rozvodu dla dziecka, wynika, że dzieci z rodzin rozbitych odczuwają smutek, pustkę i poczucie beznadziei, brak poczucia sensu życia, lęk i niepokój. Ponadto wykazują obniżone poczucie bliskości emocjonalnej z rodzicami, niższy poziom radości i poczucia wewnętrznego spokoju niż dzieci z rodzin pełnych.

2. DOROSŁE DZIECI ROZWIEDZIONYCH RODZICÓW

Mianem dorosłych dzieci rozwiedzionych rodziców określa się osoby, które wzrastały w rodzinie rozwiedzionej o zaburzonej harmonii i atmosferze rodzinnej. Osoby te charakteryzuje wewnętrzne rozdarcie, poczucie dźwignia emocjonalnego ciężaru, niepewność w podejmowaniu decyzji, poczucie zagrożenia, lęk przed przyszłością, brak wiary we własne kompetencje i zdolności oraz silne dążenie do perfekcjonizmu. Dorosłe dzieci z rodzin rozwiedzionych każdą sferę życia sprowadzają do dysfunkcyjności, ponieważ czują, że nie miały „normalnego” domu. Zaniżają przez to poczucie własnej wartości i sprawczości, przez co nie czują się warte miłości i postrzegają siebie jako gorsze od innych. Co więcej, są to osoby, które szybko wycofują się i nie podejmują ryzyka, ponieważ boją się rozczarowania. Dorosłe dzieci pochodzące z rodzin rozbitych wracają emocjami i myślami do czasu rozwodu rodziców oraz obwiniają się za ten fakt, co wpływa znacząco na ich światopogląd, postawy, relacje interpersonalne oraz oczekiwania (Conway, 2010).

Ponadto nieustannie skrywają w sobie niezaspokojone potrzeby z okresu dzieciństwa. W porównaniu z dziećmi z rodzin pełnych, dorośli z rodzin rozwiedzionych mocniej odczuwają smutek, gniew, żal, pustkę, niepokój i uczucia depresyjne. Przejawiają większe trudności w radzeniu sobie ze stresem, wściekłością, wspomnieniami, a także znacznie bardziej się zamartwiają i izolują (Dudziak, 2012).

Niektóre dane wskazują na dwukrotnie wyższe ryzyko rozwodu u osób pochodzących z rodzin rozwiedzionych oraz trzykrotnie wyższe ryzyko, gdy oboje małżonkowie pochodzą z rozbitych domów, w porównaniu z osobami pochodzącymi z rodzin pełnych. Wydaje się, że znaczącą rolę odgrywa tu brak właściwych wzorców relacji damsko-męskich i sposobów komunikacji wyniesionych z domu rodzinnego. Podkreśla to także Bożena Matyjas (2017), która uważa, że dorosłe dzieci rodziców rozwiedzionych powielają pewne schematy rodzinne i reakcje na sytuacje. Z drugiej strony osoby z rodzin rozbitych bardzo często nie zakładają własnych rodzin, nie formalizują swoich związków i „uciekają od miłości”, ponieważ nie chcą popełniać błędów rodziców i przeżywać kolejny raz traumy rozwodowej.

Warto jednak zauważyć, że wpływ wychowania w rodzinie niepełnej nie jest jednoznacznie negatywny i wiele zależy od indywidualnych czynników, takich jak wsparcie społeczne, jakość relacji rodzinnych, dostęp do odpowiednich zasobów czy wsparcie ze strony społeczności lokalnej. Dodatkowo niektóre dzieci wychowane w rodzinach niepełnych mogą wykazywać się wyjątkową odpornością i radzeniem sobie w trudnych sytuacjach. Dzieci pochodzące z tego typu rodzin mogą być również szczęśliwe, gdy mają zapewnione dobre warunki rozwoju i są chronione przez rozwodzących się rodziców przed negatywnymi następstwami tej sytuacji.

Istotne jest zaangażowanie rodziców oraz świadomość procesów wychowawczych, aby stworzyć dla dziecka odpowiednie warunki do rozwoju.

3. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA KONCEPCJI BADAŃ WŁASNYCH

Celem ogólnym przeprowadzonych badań było poznanie obrazu małżeństwa i rodziny z perspektywy dorosłych dzieci pochodzących z rodzin rozwiedzionych. W założeniach miało to pozwolić na weryfikację opinii dorosłych dzieci rozwiedzionych rodziców dotyczących tego, jak sytuacja rozwodu w rodzinie wpłynęła na postrzeganie przez nie małżeństwa i rodziny w ich konstytutywnych cechach. Umożliwiło to również poznanie, w jaki sposób dorosłe dzieci z rodzin rozwiedzionych odnosiły się do kwestii rozwodów.

Aby zrealizować założony cel badań, sformułowano problemy badawcze:

1) W jaki sposób doświadczenie rozwodu rodziców wpłynęło na postrzeganie małżeństwa i rodziny w dorosłym życiu ich dzieci?

2) Jakie jest podejście do jedności, trwałości i nierozzerwalności małżeństwa dorosłych dzieci rodziców rozwiedzionych?

3) Jaki stosunek do rozwodów mają dorosłe dzieci pochodzące z rodzin rozwiedzionych?

W celu zweryfikowania pytań badawczych wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki ankiety internetowej. W sondażu zostały zoperacjonalizowane opinie osób dorosłych, których rodzice się rozwiedli, odwołując się do ich własnych ocen, doświadczeń i poglądów związanych z życiem rodzinnym i małżeńskim. Osoby badane opiniowały instytucję małżeństwa i rodziny na podstawie: obserwacji i doświadczeń z własnych rodzin, wyznawanych wartości, planów życiowych, oczekiwań, wyobrażeń i poglądów.

Sondaż diagnostyczny jako metoda badawcza zastosowana w prezentowanych badaniach został wybrany ze względu na jego praktyczność i możliwość dotarcia do większego grona osób. Do jego przeprowadzenia została opracowana ankieta internetowa, składająca się pierwotnie z 36 pytań otwartych, zamkniętych i półzamkniętych. Na jej podstawie zrealizowano badania pilotażowe na grupie 11 osób, po których przeanalizowano strukturę ankiety i dokonano jej korekty, dzięki czemu finalnie ankieta zawierała 35 pytań. Ostateczną wersję ankiety przygotowano do badań i w następnym etapie, metodą kuli śnieżnej, rozdysponowano link na fora internetowe i portale społecznościowe. Badania były prowadzone w okresie od 10 grudnia 2023 do 29 lutego 2024 r.

Dobór próby badanej był celowy. Wybrane zostały osoby pełnoletnie, które w dzieciństwie doświadczyły rozwodu rodziców. Łącznie przebadano 84 osoby, w tym 66 kobiet i 18 mężczyzn w przedziale wiekowym od 19. do 54. roku życia. Najwięcej badanych było w przedziale wiekowym 22–25 lat (42,8%), a najmniej w przedziale 36–40 lat

(4,8%). Grupa badana była zróżnicowana ze względu na miejsce pochodzenia. Znaczna część osób wywodziła się z dużych miast powyżej 500 tys. mieszkańców (33,3%) i miast do 50 tys. mieszkańców (26,2%), a nieznaczna część ze wsi (19%), miast od 100 tys. do 500 tys. (13,1%) i miast od 50 tys. do 100 tys. mieszkańców (8,3%). Wśród badanych najwięcej, bo aż 65,5%, stanowili panny/kawalerowie, następnie osoby w związku małżeńskim (17,9%). Zaledwie 3,6% deklaroowało, że jest po rozwodzie.

Przedmiotem analizy statystycznej otrzymanych wyników było sprawdzenie postawionych problemów badawczych w celu weryfikacji obrazu małżeństwa i rodziny na podstawie opinii dorosłych dzieci pochodzących z rodzin rozwiedzionych. W analizach wykorzystano pakiet statystyczny IBM SPSS Statistics (wersja 27).

4. OPINIE DOROSŁYCH DZIECI ROZWIEDZIONYCH RODZICÓW NA TEMAT MAŁŻEŃSTWA I RODZINY – WYNIKI BADAŃ

W celu poznania obrazu małżeństwa i rodziny pytania ankietowe, skierowane do badanych dorosłych pochodzących z rozwiedzionych rodzin, umożliwiały odniesienie się do stwierdzeń, które zostały przedstawione w Tabeli 1 wraz z rozkładem uzyskanych odpowiedzi.

Tabela 1. Stwierdzenia związane z rodziną i małżeństwem

	Zdecydowanie nie		Raczej nie		Trudno powiedzieć		Raczej tak		Zdecydowanie tak	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Czy założenie własnej rodziny było/jest dla Pana/Pani ważne w życiu?	4	4,8	2	2,4	14	16,7	23	27,4	41	48,8
Czy według Pana/Pani do założenia rodziny konieczne jest zawarcie związku małżeńskiego?	24	28,6	23	27,4	5	6,0	8	9,5	24	28,5
Czy zawarcie formalnego związku małżeńskiego było/jest dla Pana/Pani ważne w życiu?	11	13,1	13	15,5	8	9,5	20	23,8	32	38,1
Czy uważa Pan/Pani, że małżeństwo jest decyzją i zobowiązaniem na całe życie?	9	10,7	6	7,1	15	17,9	15	17,9	39	46,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Analiza danych pokazuje, że „założenie własnej rodziny było i jest ważne w życiu” dla 76,2% badanych osób („zdecydowanie tak”, „raczej tak”). Zaledwie dla 7,2% osób nie jest to ważne. Co więcej dla ponad połowy badanych – 56% („zdecydowanie nie”, „raczej nie”) – zawarcie związku małżeńskiego nie jest konieczne do założenia rodziny. Zaledwie 38% ankietowanych stwierdza, że jest to konieczne. Dla znacznej części badanych – 61,9% („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) – „zawarcie formalnego związku małżeńskiego było/jest ważne w życiu”, a dla zaledwie 28,6% – mało ważne. Aż 64,3% („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) ankietowanych uważa, że „małżeństwo jest decyzją i zobowiązaniem na całe życie”, a zaledwie 17,8% osób wyraża opinię przeciwną.

Ankietowani zostali także poproszeni o wskazanie właściwych w ich opinii powodów przy podejmowaniu decyzji o zawarciu małżeństwa. Uzyskane wyniki zostały zaprezentowane w Tabeli 2.

Tabela 2. Które powody Pana/Pani zdaniem są właściwe przy podejmowaniu decyzji o zawarciu małżeństwa?

	Zdecydowanie nie		Raczej nie		Trudno powiedzieć		Raczej tak		Zdecydowanie tak	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Miłość	2	2,4	–	0	2	2,4	7	8,3	73	86,9
Chęć jak najszybszego opuszczenia domu	51	60,7	19	22,6	9	10,7	5	6,0	–	0
Obawa przed staropanieństwem/ starokawalerstwem	61	72,5	15	17,9	4	4,8	4	4,8	–	0
Nacisk ze strony najbliższego otoczenia	64	76,1	15	17,9	3	3,6	2	2,4	–	0
Presja społeczna	60	71,4	19	22,6	3	3,6	2	2,4	–	0
Nieplanowana ciąża	47	56,0	23	27,3	11	13,1	3	3,6	–	0
Lęk przed samotnością	49	58,3	19	22,6	13	15,5	2	2,4	1	1,2
Potrzeba uregulowania życia seksualnego	47	56,0	21	25,0	9	10,7	7	8,3	–	0
Chęć założenia rodziny	5	6,0	4	4,8	6	7,1	32	38,1	37	44,0
Chęć posiadania kogoś bliskiego	9	10,7	6	7,1	11	13,1	32	38,1	26	31,0
Pragnienie stabilizacji życiowej	4	4,8	6	7,1	14	16,7	36	42,8	24	28,6
Więź uczuciowa z partnerem	3	3,6	1	1,2	4	4,8	15	17,9	61	72,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Analiza wyników pozwala stwierdzić, że dla niemal wszystkich badanych – 95,2% („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) – właściwym powodem decyzji do zawarcia małżeństwa jest miłość, a dla 90,4% („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) – więź uczuciowa z partnerem. Dla 82,1% („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) jest to chęć założenia rodziny, z kolei 71,4% wskazuje, że decyzją jest pragnienie stabilizacji życiowej, a ponad połowa badanych – 69,1% („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) – uważa, że jest to chęć posiadania kogoś bliskiego.

Za niewłaściwy powód decyzji o zawarciu małżeństwa prawie wszyscy badani, bo aż 94% („zdecydowanie nie”, „raczej nie”), uważają nacisk ze strony najbliższego otoczenia i presję społeczną, 83,3% („zdecydowanie nie”, „raczej nie”) osób stwierdza, że jest to nieplanowana ciąża, 83,3% badanych („zdecydowanie nie”, „raczej nie”) uznaje za niewłaściwe zawarcie małżeństwa z chęci jak najszybszego opuszczenia domu, 90,4% („zdecydowanie nie”, „raczej nie”) wskazuje na obawę przed staropanieństwem i starokawalerstwem, 81% („zdecydowanie nie”, „raczej nie”) podaje potrzebę uregulowania życia seksualnego, a 80,9% („zdecydowanie nie”, „raczej nie”) – lęk przed samotnością.

5. JEDNOŚĆ I NIEROZERWALNOŚĆ MAŁŻEŃSTWA ORAZ STOSUNEK DO ROZWODÓW OSÓB DOROSŁYCH Z RODZIN ROZWIEDZIONYCH – WYNIKI BADAŃ

W celu weryfikacji podejścia dorosłych pochodzących z rodzin rozbitych do kwestii jedności, trwałości i nierozzerwalności małżeństwa postawiono badanym kilka pytań. Pierwsze z nich odnosiło się do trwałości oraz nierozzerwalności, a rozkład uzyskanych odpowiedzi przedstawiono w Tabeli 3.

Tabela 3. Czy małżeństwo jest decyzją i zobowiązaniem na całe życie?

	Zdecydowanie nie		Raczej nie		Trudno powiedzieć		Raczej tak		Zdecydowanie tak	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Czy uważa Pan/Pani, że małżeństwo jest decyzją i zobowiązaniem na całe życie?	9	10,7	6	7,1	15	17,9	15	17,9	39	46,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Analiza tych danych pokazuje, że ponad połowa badanych – 64,3% („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) – uważa, że małżeństwo jest decyzją i zobowiązaniem na całe życie, co wskazuje na uznawanie przez nich trwałości i nierozzerwalności małżeństwa. Zaledwie 17,8% („zdecydowanie nie”, „raczej nie”) ma przeciwnie zdanie w tej kwestii.

Osoby badane pochodzące z rodzin rozbitych odniosły się również do konstytutywnych cech małżeństwa. Tabela 4 prezentuje wyniki dotyczące ich opinii na temat jedności, trwałości i nierozzerwalności małżeństwa.

Tabela 4. W jakim stopniu zawarte w tabeli określenia wiąże Pan/Pani z małżeństwem?

	Zdecydowanie nie		Raczej nie		Trudno powiedzieć		Raczej tak		Zdecydowanie tak	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Jedność	6	7,1	5	6,0	13	15,5	18	21,4	42	50,0
Trwałość	4	4,8	2	2,4	12	14,3	24	28,5	42	50,0
Nierozzerwalność	13	15,5	13	15,5	13	15,5	14	16,7	31	36,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Uzyskane wyniki wskazują na to, że dla 71,4% badanych („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) obraz małżeństwa związany jest z cechą jedności małżonków. Zaledwie 13,1% osób („zdecydowanie nie”, „raczej nie”) ma przeciwnie zdanie, a 15,5% respondentów nie wyraziło swego zdania („trudno powiedzieć”).

Podobnie w kwestii trwałości małżeństwa – opinie 78,5% badanych („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) wskazują, że trwałość jest cechą związaną z małżeństwem, jedynie 7,2% osób uważa inaczej, a 14,3% nie zabrało stanowiska w tej sprawie.

Nieco ponad połowa badanych 53,5% („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) uważa, że z małżeństwem wiąże się jego nierozzerwalność, a 31% respondentów temu zaprzecza („zdecydowanie nie”, „raczej nie”). Dla 15,5% badanych trudno było zdecydować się w tej sprawie.

W dalszej części ankietowani będący osobami pochodzącymi z rodzin rozbitych, wyrazili swoje opinie na temat czynników wpływających na trwałość małżeństwa. W Tabeli 5 zaprezentowano uzyskane wyniki.

Tabela 5. Co według Pana/Pani wpływa na trwałość małżeństwa?

	Zdecydowanie nie		Raczej nie		Trudno powiedzieć		Raczej tak		Zdecydowanie tak	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Wzajemna wierność emocjonalna	3	3,6	–	0	4	4,8	13	15,5	64	76,1
Wzajemna wierność seksualna	2	2,4	–	0	5	6,0	16	19,0	61	72,6
Udane życie seksualne	2	2,4	2	2,4	11	13,1	35	41,6	34	40,5
Wzajemny szacunek	2	2,4	–	0	1	1,2	4	4,8	77	91,6
Poczucie bezpieczeństwa	2	2,4	–	0	1	1,2	19	22,6	62	73,8
Wspólne pasje	3	3,6	8	9,5	12	14,3	34	40,5	27	32,1
Zgodność w zarządzaniu budżetem	2	2,4	2	2,4	12	14,3	41	48,8	27	32,1
Takie same przekonania religijne	8	9,5	6	7,1	18	21,4	30	35,7	22	26,2
Zgodność w podziale obowiązków domowych	3	3,6	–	0	5	6,0	32	38,0	44	52,4
Odpowiedni status majątkowy i społeczny	7	8,3	21	25,0	29	34,5	16	19,1	11	13,1
Takie same poglądy polityczne	9	10,7	22	26,2	24	28,6	22	26,2	7	8,3
Umiejętność przebaczenia	2	2,4	2	2,4	9	10,7	28	33,3	43	51,2
Modlitwa	34	40,5	10	11,9	14	16,7	8	9,5	18	21,4
Częste rozmowy	2	2,4	–	0	2	2,4	14	16,7	66	78,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Ogólna analiza wyników pokazuje, że w opiniach niemal wszystkich badanych („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) na trwałość małżeństwa w największym stopniu wpływa: wzajemna wierność emocjonalna i wzajemna wierność seksualna – w obu wypadkach 91,6%, wzajemny szacunek – 96,4%, poczucie bezpieczeństwa – 96,4%,

zgodność w podziale obowiązków domowych – 90,4% oraz częste rozmowy 95,2%. Nieco mniej osób wskazało („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) na udane życie seksualne – 82,1%, zgodność w zarządzaniu budżetem – 80,9% i umiejętność przebaczenia – 84,5%. Ponad połowa badanych wyraziła opinię („zdecydowanie tak”, „raczej tak”), że decydujące są takie same przekonania religijne – 61,9% i wspólne pasje – 72,6%. Najmniej wskazań („zdecydowanie tak”, „raczej tak”) miał odpowiedni status majątkowy i społeczny 32,2% oraz takie same poglądy polityczne – 34,5%.

Wyniki pokazują, że w badanej grupie postrzeganie trwałości, jedności i nierozdzielności małżeństwa nie uległo zmianie, mimo doświadczenia rozvodu rodziców. Można zatem przyjmować, że pomimo niekorzystnych doświadczeń w rodzinie pochodzenia, badanym zależy na tych wartościach. Respondenci wskazali na kilka czynników, które według nich odgrywają decydującą rolę w odniesieniu do trwałości małżeństwa: wzajemny szacunek i poczucie bezpieczeństwa, częste rozmowy, wzajemna wierność seksualna i emocjonalna oraz silne i obopólne zaangażowanie w związek, jak i w domowe obowiązki.

Następnie ankietowani odnieśli się do powodów, które w ich opinii stanowią podstawę do decyzji o rozwodzie. W Tabeli 6 przedstawiono rozkład uzyskanych wyników.

Tabela 6. Jakie są Pana/Pani zdaniem powody podjęcia decyzji o rozwodzie?

Powody podjęcia decyzji o rozwodzie	<i>N</i>	% z wszystkich badanych
Niezgodność poglądów	5	5,9
Nieustające kłótnie	25	29,8
Niezgodność charakterów	10	11,9
Poczucie niezrozumienia	6	7,14
Poczucie samotności	4	4,8
Przemoc	40	47,62
Uzależnienie partnera np. od alkoholu, narkotyków, hazardu itp.	22	26,2
Wygaśnięcie uczucia	8	9,5
Zdrada	36	42,9
Sytuacja materialna	3	3,6
Inne: – wszystkie powyższe odpowiedzi, – nie myślę o rozwodzie, bo rozwód to śmierć, – rutyna, brak starań o budowanie relacji.	3	4,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań.

Uzyskano łącznie 162 odpowiedzi, gdyż respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź. Wyniki badań wskazują na to, że największa ilość badanych podjęłaby decyzję o rozstaniu w przypadku przemocy 47,62%, zdrady 42,9%, nieustających kłótni 29,8% lub uzależnienia partnera 26,2%.

WNIOSKI

Na podstawie uzyskanych wyników badań można stwierdzić, iż w opinii badanej grupy osób pochodzących z rodzin rozbitych doświadczenie rozvodu rodziców w dzieciństwie ma znaczący wpływ na obraz małżeństwa i rodziny w dorosłym życiu. Analiza wyników badań prowadzi do wniosku, że dorosłe osoby, z doświadczeniem rozvodu swoich rodziców, postrzegają rodzinę jako miejsce, w którym żyją osoby spokrewnione w atmosferze wzajemnej miłości i wsparcia. Mimo to, że badani widzieli rozpad więzi między rodzicami, samo małżeństwo wiąże z pozytywnymi cechami, takimi jak miłość, związek na całe życie czy szczęście. Zatem wydaje się, że ważna dla tych osób jest długotrwała relacja, pełna miłości i harmonii, której nie mieli w domu rodzinnym. Ogólna analiza wyników badań pozwala zauważyć, że rodzina i małżeństwo są istotną wartością dla dorosłych dzieci pochodzących z rodzin rozbitych. Badani wyrażają chęć budowania relacji ze współmałżonkiem i tworzenia rodziny opartej na miłości, bezpieczeństwie i spokoju.

Doświadczenie rozvodu przejawia się także w określonym podejściu do trwałości, jedności i nierozzerwalności małżeństwa w opinii badanej grupy. Można stwierdzić, że badani mimo niekorzystnych doświadczeń w rodzinie, obietnicę pozostania razem w dobrych i złych chwilach, w chorobie i zdrowiu, traktują nadal jako istotną. Ankietowani wskazali na kilka znaczących czynników wpływających na trwałość małżeństwa. Przede wszystkim na wzajemny szacunek i poczucie bezpieczeństwa, które wydają się fundamentem każdej więzi, a ponadto na częste rozmowy (komunikację małżeńską), mające decydujące znaczenie dla rozwiązywania konfliktów, wyrażania potrzeb i utrzymywania intymności emocjonalnej.

Analiza danych skłania także do wniosku, że doświadczenie rozvodu rodziców wpłynęło na większą akceptowalność rozwodów we własnych małżeństwach, zwłaszcza w sytuacjach wyjątkowych, takich jak zdrada, przemoc czy uzależnienie partnera. Wyniki pokazują, że badani dobrze znają negatywne i pozytywne konsekwencje rozvodu zarówno dla osób dorosłych, jak i dla dzieci. Pozwala to wnioskować, że znajomość skutków rozvodu wiąże się w różnym stopniu z ich własnymi doświadczeniami z domu rodzinnego, a więc z obserwacji rodziców, ale też z samoobserwacji.

Wnioski płynące z badań są inspiracją do prowadzenia dalszych dociekań naukowych skupiających się na skutkach, jakich mogą doświadczyć w swoim życiu dorosłe dzieci pochodzące z rodzin rozbitych. Ciekawą perspektywą badawczą byłoby sprawdzenie zależności między satysfakcją płynącą z małżeństwa wśród dorosłych dzieci z rodzin rozbitych a osobami, które pochodzą z rodzin pełnych.

BIBLIOGRAFIA

- CONWAY, J. (2010). *Dorosłe dzieci rozwiedzionych rodziców. Jak uwolnić się od bolesnej przeszłości?* (Tłum. W. Maj). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Logos.
- CUDAK, H. (2010). *Zagrożenia emocjonalne i społeczne dzieci z rodzin rozwiedzionych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- CYWIŃSKA, M. (2021). Dziecko w sytuacji rozwodu rodziców. *Roczniki Pedagogiczne*, 13(4), 91–103. <http://doi.org/10.18290/rped21134.8>
- DUDAŁ, A. (2006). *Samotne ojcostwo*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- DUDZIAK, U. (2012). Psychologiczne skutki rozwodu rodziców dla ich dzieci. *Forum Teologiczne*, 13, 97–108.
- IZDEBSKA, J. (2004). *Dziecko osamotnione w rodzinie. Kontekst pedagogiczny*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana.
- JARZYNA, A., i BUDZIK, K. (2008). Od konfliktu do współpracy. Budowanie porozumienia pomiędzy rozwodzonymi się rodzicami – z doświadczeń Komitetu Ochrony Praw Dziecka. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, 7(4), 112–119.
- LEWICKA, M. (2021). Dziecko w sytuacji rozwodu rodziców. Implikacje pedagogiczne. *Teologia i Moralność*, 16(1(29)), 93–108. <https://doi.org/10.14746/TIM.2021.29.1.6>
- MATYJAS, B. (2017). *Dzieciństwo w rodzinie rozwiedzionej. Formy wsparcia psychologiczno-pedagogicznego rodzin po rozwodzie*. W: M. Parzyszek, i M. Samorańska (red.), *Rodzina – wsparcie i pomoc* (s. 99–109). Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- SALA-SUSZYŃSKA, J., i BRUDZIŃSKA, P. (2022). Postawy studentów pedagogiki wobec rozwodów. *Pedagogika Społeczna*, 21(1-2), 101–110.
- SOKOŁOWSKA, E. (2013). Dorosłe dzieci rozwiedzionych rodziców – przegląd teorii i badań. *Ogrody Nauk i Sztuk*, 3(3), 109–122. <https://doi.org/10.15503/onis2013.109.122>
- STANKOWSKA, M. (2020). Różnorodność sytuacji dzieci po rozwodzie rodziców. Wybrane warianty sprawowania opieki. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 591(6), 37–48. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.1535>
- WOLCHIK, S. A., SANDLER, J. N., MILLSAP, R. E., PLUMMER, B. A., GREENE, S. M., ANDERSON, E. R., DAWSON-McCLURE, S. R., HIPKE, K., i HAINE, R. A. (2002). Six-Year Follow-up of Preventive Interventions for Children of Divorce: A Randomized Controlled Trial. *Journal of American Medical Association*, 288(15), 1874–1881. <https://doi.org/10.1001/jama.288.15.1874>

OBRAZ MAŁŻEŃSTWA I RODZINY
W OPINII DOROSŁYCH DZIECI ROZWIEDZIONYCH RODZICÓW

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia wybrane wyniki badań, których cel ogólny dotyczył poznania obrazu małżeństwa i rodziny z perspektywy dorosłych dzieci pochodzących z rodzin rozwiedzionych, a także ich opinii na temat cech małżeństwa i rodziny oraz podejścia do rozwodów.

Słowa kluczowe: małżeństwo; rodzina; rozwód; dorosłe dzieci rozwiedzionych rodziców

THE IMAGE OF MARRIAGE AND THE FAMILY
IN THE OPINION OF ADULT CHILDREN OF DIVORCEED PARENTS

SUMMARY

The article presents selected results of the study mainly intended to find out about the picture of marriage and the family that adult children from divorced families have, including their opinions on divorce.

Keywords: marriage; family; divorce; adult children of divorced parents